

קדש ורחץ
כרפס יחץ
מגיד רחצה
מוציא מזה
מרור כורד
שולחן עורד
צפון ברד
הלל נרעה

קדש

הַגִּיעַ לַיַּל פְּסַח
כָּל הָעוֹלָם כֵּלֹו
אוֹמֵר הַלֵּל
כִּי בַלֵּילָה זֶה
אוֹצְרוֹת טְלָלִים
נִפְתָּחִים

ורחץ

שטיפת החולצין בכניסת הקודש.

פָּנֵה הַגֶּשֶׁם,
חֲלָף, הֶלֶף לוֹ.
עֲנֵן רִקִּיעַ
חֲלָף, הֶלֶף לוֹ.
פָּנֵי אֲדָמָה
בְּאוֹר חֲמָה
שְׁבָלִים זָקֶפוּ
רְאשֵׁיהֶן בְּקָמָה.
בְּנֵי הָרִים זֶה אֶל זֶה
בְּרָמָה יְשׁוּרְרוּ
שָׁלוֹם, שָׁלוֹם,
הִידָד! הִידָד!
אָבִיב הַיּוֹם.

עֲרוֹץ הַנַּחַל
גְּלִים בּוֹקֵעַ,
הוֹמָה הַחֶרֶשׁ,
חֲדוּה שׁוֹפֵעַ,
מוֹרִיק הַנּוֹף:
שְׁדוֹת לָרֵב,
צְבָעוֹנִים עָלוּ
בְּאֶדֶם-חַן בְּנִקְיָקִים.
בְּעִמְקִים פְּרִחֵי-נֹוֹי
זֶה אֶל זֶה יְשׁוּרְרוּ:
שָׁלוֹם, שָׁלוֹם,
הָאָח! הָאָח!
אָבִיב הַיּוֹם.

מִרְיָח מִימִיךָ נִשְׂאֵת שְׂפָלִים
וּמְלֵאוֹ אֲסַמְיָךְ
לֵךְ לְשָׁלוֹם גְּשָׁם!
נְעִים שְׂמֻחוֹת
וּפְרֵי עֵץ הַדֶּר עֵת יְעוֹד
בּוֹא בְּשָׁלוֹם טַל!

גְּשָׁם חֶלֶף וּסְתוֹ עֶבֶר
וְהַכֹּל בְּעֵתוֹ נוֹעַר
לֵךְ לְשָׁלוֹם גְּשָׁם!
הַיּוֹדָאִים נְתַנּוּ רֵיחַ בְּגִנַּת הַיּוֹדִים,
וְחֶלְפוֹ דְּוַיִּים
בּוֹא בְּשָׁלוֹם טַל!

כִּי הִנֵּה הִסְתּוֹ עֶבֶר הַגְּשָׁם חֶלֶף הֶלֶךְ לוֹ:
הַנְּצַנִּים נִרְאוּ בְּאֶרֶץ עֵת הַזְּמִיר הַגִּיעַ.

נְצַנִּים נִרְאוּ נִרְאוּ בְּאֶרֶץ
עֵת זְמִיר הַגִּיעַ עֵת זְמִיר
כִּי הִנֵּה סְתוֹ עֶבֶר סְתוֹ חֶלֶף הֶלֶךְ לוֹ
הַגְּפָנִים סְמָדָר נְתַנּוּ נְתַנּוּ רֵיחַם

שְׁמֵחָה רַבָּה

שְׁמֵחָה רַבָּה, שְׁמֵחָה רַבָּה!

אָבִיב הַגִּיעַ, פֶּסַח בָּא!

וְכֹס גְדוֹלָה אָמִי תָבִיא	תִּפְרוּ לִי בְּגֵד עִם פִּיסִים
לְאֵלֶיהוּ הַנְּבִיא	מִלֵּאוּ פִיסֵי בְּאַגְזִימִים
הַלֵּוֹאִי יָבֹא הַלֵּוֹאִי יִסּוּר	שָׂאֵל אֲשָׁאֵל אַרְבַּע קְשִׁיּוֹת
יִרְאֶה אוֹתִי כֹל כֶּף הַדּוֹר	שְׂתֵה אֲשֶׁתֶּה אַרְבַּע כּוֹסוֹת

כּוֹס רֵאשׁוֹן – כּוֹס הַחִירוֹת

וְקִרְאַתֶּם דְּרוֹר בְּאַרְץ לְכֹל יֹשְׁבֵיהָ

כרפס

הטבלת הכרפס והסבר על קצרת הפסח.

יחזן

הרמת המצות, חציית המצה האמצעית והטמנת האפיקומן.

הָא לְחֶמְא עֲנִיָּא
דִּי אֶכְלוּ אֲבֵהֲתָנָא
בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם.
כָּל דְכִפִּין יִיתִי וְיִיכַל,
כָּל דְצָרִיק יִיתִי וְיִפְסַח.
הַשְׁתָּא הָכָא – לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּאַרְעָא דִּישְׂרָאֵל,
הַשְׁתָּא עֲבָדִי – לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּפְנֵי חוּרְדִין!

מגיד

מַה נְשִׁתְנָה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלַּיְלוֹת –

שְׂבָבֵל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֶמֶץ וּמִצָּה,

הַלַּיְלָה הַזֶּה כֵּלּוּ מִצָּה?

שְׂבָבֵל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יִרְקוֹת,

הַלַּיְלָה הַזֶּה מְרוֹר?

שְׂבָבֵל הַלַּיְלוֹת אֵין אָנוּ מְטַבֵּילִין אֶפְלוּ פֶּעַם אַחַת,

הַלַּיְלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְּעָמִים?

שְׂבָבֵל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבֵין וּבֵין מְסַבֵּין,

הַלַּיְלָה הַזֶּה כֵּלְנוּ מְסַבֵּין?

עֲבָדִים
הָיִינוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם, וַיּוֹצִיאֵנוּ יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזִרְזוּעַ נְטוּיָה.

וְאֵלֹהֵינוּ לֹא הוֹצִיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ
מִמִּצְרַיִם, הָרִי אָנוּ וּבְנֵינוּ וּבְנֵי בְנֵינוּ מִשְׁעַבְדִּים
הָיִינוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם. וְאִפִּילוּ כָּלֵנוּ חֲכָמִים,
כָּלֵנוּ נְבוֹנִים, כָּלֵנוּ זְקֵנִים, כָּלֵנוּ יוֹדְעִים אֶת
הַתּוֹרָה – מִצְוָה עָלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם,
וְכָל הַמְרִבָּה לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם הָרִי זֶה
מִשְׁבַּח.

עבדים היינו,
עתה בני חורין!

מַעֲשֵׂה בְּרַבִּי אֶלְעָזָר
וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֶזְרִיָּה
וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי טַרְפוֹן
שָׁהִיוּ מְסַבִּין בְּבֵנֵי בְּרַק,
וְהָיוּ מְסַפְּרִים בִּיְצִיאַת מִצְרַיִם
כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה
עַד שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶם
וְאָמְרוּ לָהֶם:
רַבּוֹתֵינוּ,
הַגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שִׁחְרִית!

ליל שמרים הוא ליהוה
לכל בני ישראל לדורתם

כַּנְגֵד אַרְבַּעַה בָּנִים דְּבָרָה תוֹרָה:

אַחַד חֲכָם, וְאַחַד רָשָׁע,

וְאַחַד תָּם, וְאַחַד שְׂאִינֹו יוֹדֵעַ לְשֵׂאוֹל.

מָה הוּא אֹמֵר: מַה הַעֲדוֹת וְהַחֲקִים וְהַמְשֻׁפְּטִים אֲשֶׁר עָוָה
חֲכָם
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם?
וְאִי אַתָּה אֹמֵר לוֹ: עֲבָדִים הָיִינוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם וַיַּצִּיאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם
בְּיַד חֲזָקָה: לְמַעַן תָּבִיא אֶתְנוּ לְתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם:
וַיַּצִּיֵנוּ יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַחֲקִים הָאֵלֶּה לְיִרְאַה אֶת יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב
לָנוּ כָּל הַיָּמִים לְחַיֵּתְנוּ כְּחַיִּים הַזֶּה:

רשע

מָה הוּא אוֹמֵר: מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם?
לָכֶם - וְלֹא לוֹ. וּלְפִי שְׁהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכָּלָל
כְּפֶר בְּעֵקֶר. וְאִם אַתָּה הִקְהַה אֶת שְׁנֵי וְאָמַר לוֹ: בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה
יְהוָה לִי בַּעֲשֵׂתִי מִמַּעֲרִים. לִי - וְלֹא לוֹ. אִילּוּ הָיָה שָׁם, אִיךָ הָיָה
נִגְאָל?

תם

מָה הוּא אוֹמֵר: מָה זֹאת?
וְאִם אַתָּה אָמַר לוֹ: בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בַּעֲשֵׂתִי
מִמַּעֲרִים, וּבְעִבּוֹר זֶה לֹא אָמַרְתָּ אֶלֶּא בְּשָׂעָה שְׂמִינָה וּמְרוֹר מִנַּחֲמִים
לְפָנָיִךְ.

וְשֵׁאִינוּ יוֹדְעֵי לְשֵׁאוֹל

אֶת פֶּתַח לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה
יְהוָה לִי בַּעֲשֵׂתִי מִמַּעֲרִים.

אֲרַמִּי אֲבֹד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיִם.

וַיִּגַר שָׁם בְּמִתֵּי מִצְרַיִם, וַיְהִי שָׁם לְגֹי גְדֹל

עַצוֹם וְרַב.

וַיִּרְעוּ אֲתָנּוּ הַמִּצְרַיִם, וַיַּעֲבֹדוּ וַיִּתְּנוּ עֲלֵינוּ

עֲבֹדָה קָשָׁה.

וַנִּצְעַק אֶל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ.

וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת קוֹלֵנוּ, וַיִּרְא אֶת עֵינֵינוּ וְאֶת
עַמְלָנוּ וְאֶת לַחֲצֵנוּ.

וַיּוֹצֵאנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה, וּבְזֹרַע
נְטוּיָה, וּבְמָרָא גָדֹל וּבְאֲתוֹת וּבְמִפְתִּיּוֹת.

וַיְבִיאנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה, וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ
הַזֹּאת, אָרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבָשׁ.

כוס שני – כוס יציאת מצרים

זְכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יָצֵאתָ מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים

אַרְמֵי אֲבִד אָבִי

כמה רעננות, כמה אומץ ויושר יש במילים הפשוטות.

בעידן שבו מתרפקים כולם על בית-אבא וסבא בקזבלנקה, בורשה או

בליטא, כמה זר ומופלא נשמע הפסוק:

אַרְמֵי אֲבִד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיִם.

היום כולם מחפשים שורשים; היום עסוקים כולם במוצאם העדתי

ומבקשים לכוונן מחדש את זהותם השבטית.

“להחזיר עטרה ליושנה” קוראים לכך, ומתכוונים בעצם לשיעבוד
העתיד לאינטרסים של ההווה, בחסות האידיאולוגיה של העבר
המדומיין.

והנה, בשעה זו בא מחברו של ספר דברים, מביט אחורה - לאו דוקא
בזעם, אך גם לא בהתרפקות נוסטלגית, אלא בפכחון - ואומר פשוט:

אַרְמִי אֹבֵד אָבִי.

ארמי אובד היה אבי, עד שרעם בשמיו ה'לך לך הגדול. אז החל
לכוון את חייו לקולו של ה'לך לך, מן המוצא אל הייעוד, מן
השורשים אל הפרחים והפירות.

אז חרג אבי הקדמון מאובדנו ומצא מציאות.

ואולי גם אנחנו, אם נחדל מן העיסוק האובססיבי במוצא, ונפקח עינינו
אל המציאות, נזכה למצוא מוצא אל עתיד טוב יותר.

וַיֵּרֶד מִצְרַיִם

וַיֵּקֶם
וַיֵּקֶב מִבְּאֵר שֶׁבַע וַיִּקְחוּ אֶת מִקְנֵיהֶם וְאֶת רְכוּשָׁם אֲשֶׁר
רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֵאוּ מִצְרַיִם וַיֵּקֶב וְכָל זָרְעוֹ אִתּוֹ.
וַיֹּאמְרוּ אֶל פַּרְעֹה: לָגֹר בְּאֶרֶץ בְּאֵנוּ כִּי אֵין מְרַעַה לְצֹאֵן אֲשֶׁר לְעַבְדֶּיךָ כִּי
כָבֵד הָרָעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה יֵשְׁבוּ נָא עַבְדֶּיךָ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן.

וַיִּגַּר שֵׁם בְּמִתֵּי מַעֲט וַיְהִי שֵׁם לְגֹי גְדוֹל עַצוּם
וְרַב

וַיְהִי
כָּל נֶפֶשׁ יִצְאֵי יֶרֶךְ יַעֲקֹב שִׁבְעִים נֶפֶשׁ. וַיְמִת יוֹסֵף וְכָל אָחָיו
וְכָל הַדּוֹר הַהוּא. וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְעוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצְמוּ
בְּמֵאד מְאֹד וַתִּמְלֵא הָאֲרֶץ אֹתָם.

וַיִּרְעוּ אֶתְנוּ הַמִּצְרִים וַיַּעֲנוּנוּ, וַיִּתְּנוּ עֲלֵינוּ
עֲבֹדָה קָשָׁה.

מֶלֶךְ חָדָשׁ עַל מִצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ: הֲנֵה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
רַב וַעֲצוּם מִמֶּנּוּ. הֲבֵה נִתְחַכְמָה לוֹ פֶּן יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי
תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֵף גַּם הוּא עַל שְׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם בָּנוּ וְעָלָה מִן הָאָרֶץ.

מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֹךְ, וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיִּיהֶם
בְּעֲבֹדָה קָשָׁה בַחֲמֵר וּבִלְבָנִים וּבְכָל עֲבֹדָה בְּשָׂדֵה אֶת
כָּל עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֹךְ.

וְכַאֲשֶׁר יַעֲנוּ אֶתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ

וַיְצוּ
פְּרַעַה לְכָל עַמּוֹ לֵאמֹר: כָּל חֵבֶן הַיְלֹוד הַיְאֲרָה תִשְׁלִיכֶהוּ וְכָל
חַבַּת תַּחֲיוֹן.

וַיֵּלֶד
אִישׁ מִבֵּית לְוִי וַיִּקַּח אֶת בַּת לְוִי. וַתִּמַּר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֶּן
וַתֵּרָא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא וַתַּעֲפֶנְהוּ שְׁלֵשָׁה יָרְחִים. וְלֹא יָכְלָה
עוֹד הַעֲפִנּוֹ וַתִּקַּח לוֹ תַבַּת גָּמָא וַתַּחֲמֶרָה בַּחֲמֶר וּבַזֶּפֶת וַתִּשֶׂם בָּהּ אֶת
הַיֶּלֶד וַתִּשֶׂם בְּסוּף עַל שְׁפַת הַיְאֹר.

מִשָּׁה בַת־בְּרָכָה

הַס, הַגְּלִים הַשׁוֹכְבִּים!
מִשָּׁה הַקָּטָן פֹּה שָׁט.
לֹא יִטְבַּע, חִיָּה יַחֲיָה,
יֵלֵד זֶה הַקָּטָן.

דוֹמָם שָׁטָה תַבָּה קָטָנָה
עַל הַיְאֹר הַזֶּה.
וּבַת־בְּרָכָה מִשָּׁה הַקָּטָן
יֵלֵד יָפָה וְרָף.

וַתֵּרֶד בַּת פְּרָעָה לָרְחֹץ עַל הַיָּאֵר וַתֵּרֶא אֶת הַתְּבֵה בַתּוֹךְ הַסּוּף
וַתִּשְׁלַח אֶת אִמָּתָהּ וַתִּקְחֶהּ. וַתִּפְתַּח וַתֵּרְאֶהוּ. אֶת הַיֶּלֶד
וְהִנֵּה נֶעַר בֶּכֶה וַתַּחֲמַל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִי־לִדֵי הָעִבְרִים זֶה, וַתִּקְרָא שְׁמוֹ
מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן הַיָּמִים מִשִּׁיתָהוּ.

וַיְהִי בַיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל אָחָיו וַיֵּרֶא בְּסִבְלֹתָם
וַיֵּרֶא אִישׁ מִצְרִי מִכָּה אִישׁ עִבְרִי מֵאָחָיו. וַיִּפֶן פָּה וְכֹה וַיֵּרֶא
כִּי אֵין אִישׁ וַיִּדֹף אֶת הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֶהוּ בַחֹל.

וַיֵּצֵא בַּיּוֹם הַשְּׁנַי וְהִנֵּה שְׁנֵי אַנְשִׁים עִבְרִים נֹצִים וַיֹּאמֶר לָרֶשַׁע
לְמָה תִּבְהַ רַעְדָּ? וַיֹּאמֶר: מִי שָׁמַךְ לְאִישׁ שֶׁר וְשִׁפְט עָלֵינוּ?
הֲלֹהֲרִגְנִי אַתָּה אָמַר כְּאִשֶּׁר הִרְגִּית אֶת הַמִּצְרִי?

וַיִּירָא
מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֲכֹן נֹדַע הַדְּבָר. וַיִּשְׁמַע פְּרַעֲה אֶת
הַדְּבָר הַזֶּה וַיִּבְקֹשׁ לַהֲרֹג אֶת מֹשֶׁה וַיְבָרַח מֹשֶׁה
מִפְּנֵי פְרַעֲה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ מִדְיָן. וַלְכֹהֵן מִדְיָן שִׁבְעַת בָּנוֹת וַתְּבֹאנָה
וַתְּדַלְּנָה וַתְּמַלְאנָה אֶת הָרְהָטִים לְהִשְׁקוֹת צֹאן אֲבֵיהֶן: וַיְבֹאוּ הָרְעִים
וַיִּגְרְשׂוּם וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיִּשְׁעֵן וַיִּשְׁק אֶת צֹאנָם:

וַנַּעֲק אֶל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ.

וַיְהִי
בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּאָּנְחוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעַקוּ, וַתַּעַל שׁוֹעַתָם אֶל
הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה.

וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת קוֹלִנוּ, וַיֵּרָא אֶת עֲנֵינוּ וְאֶת
עַמְּלֵנוּ וְאֶת לַחֲצֵנוּ.

וּמִשָּׁה
הָיָה רֵעָה אֶת עֲאֵן יִתְרוֹ. וַיִּנְהַג אֶת הָעֲאֵן אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר,
וַיָּבֵא אֶל הַר הָאֱלֹהִים חֲרָבָה. וַיֵּרָא מִלְאֲךָ יְהוָה אֵלָיו
בְּלִבַת אִשׁ מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה, וַיֵּרָא וְהִנֵּה הַסֵּנֶה בְּעַר בָּאֵשׁ וְהַסֵּנֶה אֵינֶנּוּ אֲכָל.
וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה וַיֹּאמֶר: רְאֵה רָאִיתִי אֶת עַנְי עַמִּי אֲשֶׁר
בְּמִצְרַיִם וְאֶת צַעֲקוֹתָם שָׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נַגְשָׁיו, כִּי יָדַעְתִּי אֶת מַכְאֲבוֹ. וְעַתָּה
לֵךְ וְאַשְׁלַחְךָ אֶל פְּרַעֲהַ וְהוֹצֵא אֶת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם.

וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל אַהֲרֹן: לֵךְ לִקְרֹאת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה. וַיֵּלֶךְ,
וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים וַיִּשָּׁק לוֹ. וַיַּגִּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֶת
כָּל דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שָׁלַח, וְאֶת כָּל הָאֲתֵת אֲשֶׁר צִוָּהוּ.

וידבר
מֹשֶׁה בֶּן אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מִקְצֶר
רוּחַ וּמַעֲבֹדָה קָשָׁה.

ואחר
בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל פְּרַעֲוֹה: כֹּה אָמַר יְהוָה
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל – שְׁלַח אֶת עַמִּי!

שלח נא את עמי

מָסַר, מֹשֶׁה, אֶת דְּבַר שְׁדֵי
שְׁלַח נָא אֶת עַמִּי!
וְלֹא, אֶפְקֶה בְּמַכּוֹתַי
שְׁלַח נָא אֶת עַמִּי!
שָׁמַע נָא, זֹאת הִיא
זֹאת הִיא מִצְוֹת הָאֵל
הִבֵּה, שְׁלַח נָא
שְׁלַח אֶת יִשְׂרָאֵל!

מָהָר, מֹשֶׁה, צוּ אֶת פְּרַעֲוֹה:
שְׁלַח נָא אֶת עַמִּי!
מִצְוֹת הָאֵל אָמַר נָא לוֹ:
שְׁלַח נָא אֶת עַמִּי!
קוֹמָה, לְךָ נָא
אֶל כְּבֹד הַלֵּב הָרַע,
צוּ לוֹ בְּשִׁמִּי:
שְׁלַח נָא אֶת עַמִּי!

וַיִּכְבֹּד

פָּרְעָה אֶת לִבּוֹ, וְלֹא שָׁלַח אֶת הָעַם.

וַיֹּאמֶר

אֲלֵיהֶם: לָמָּה מַשָּׂה וְאַחֲרָיו תִּפְרִיעוּ אֶת הָעַם מִמַּעֲשָׂיו,
לִכְוֹ לְסִבְלַתְיִכֶם!

וַיַּעַז

פָּרְעָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת הַנְּגִשִׁים בְּעַם וְאֶת שֹׁטְרָיו לֵאמֹר:
לֹא תֹאסְפוּן לָתֵת תְּבוֹן לָעַם לְלִבָּן הַלְּבָנִים כְּתִמּוֹל שְׁלֹשָׁם,
הֵם יִלְכוּ וְקִשְׁשׁוּ לָהֶם תְּבוֹן; וְאֶת מִתְכַּנֶּתֶת הַלְּבָנִים אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים תִּמּוֹל
שְׁלֹשָׁם תְּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם, לֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ, כִּי נִרְפִים הֵם, עַל כֵּן הֵם
עֲעֻקִים לֵאמֹר נִלְכָּה נִזְבַּחַה לְאֱלֹהֵינוּ.

וַיֹּצֵאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֹרֶעַ נְטוּיָה וּבְמִצְרָא גָדֹל וּבְאִתּוֹת וּבְמִפְתִּיּוֹת.

אלו עשר מכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים:

דם,

צפרדע,

שחין,

כנים,

בדר,

ערוב,

ארבה,

דבר,

חשך,

מכת בכורות.

מטיפין מכוס השמחה טיפה לכל מכה, שנאמר: בנפל אויבך אל תשמח.

פְּרַעַה לַיְלֵהָ, הוּא וְכָל עַבְדָּיו וְכָל מִצְרַיִם וְתַחֲיוּ עֲעֵקָה גְדֹלָה
בְּמִצְרַיִם. וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלֵהָ, וַיֹּאמֶר: קוּמוּ עֲצוּ
וַיִּקָּם
מִתּוֹךְ עַמִּי גַם אַתֶּם גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: הַחֹדֶשׁ
הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה.
דַּבְּרוּ אֶל כָּל עַדְתֵּי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר: בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה, וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ
שֶׂה לְבַיִת אָבִת שֶׂה לְבַיִת, וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בְּלִילָה הַזֶּה עֲלֵי אֵשׁ וּמִצּוֹת
– עַל מַרְרִים יֹאכְלֻהוּ.

וַיֹּאפֹו אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עִגְתֵּי מִצּוֹת כִּי לֹא
חֶמֶץ כִּי גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִכְלוּ לְהַתְמַהֵמָה.

וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, וַיְהִי בְּעֶעֶם הַיּוֹם
הַזֶּה יֵצְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם.

הַיּוֹם אַתֶּם יֵצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב!

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם: זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאתֶם מִמִּצְרַיִם, מִבֵּית עֲבָדִים!

וַיִּגַּד לְמִלְךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם, וַיִּהְיֶה לְבַב פְּרַעֲזָה וְעַבְדֵיּוֹ אֶל הָעָם וַיֹּאמְרוּ: מָה זֹאת עָשִׂינוּ כִּי שָׁלַחֵנוּ אֶת יִשְׂרָאֵל מֵעַבְדֵּנוּ? וַיֹּאסֹר אֶת רַכְבּוֹ, וְאֶת עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ. וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁיִגּוּ אוֹתָם חַנִּים עַל הַיָּם.

וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם וַהֲנִיחַ מִצְרַיִם נָסַע אַחֲרֵיהֶם. וַיִּירָאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ אֶל יְהוָה. וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה: הַמְבִלִי אִין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתֵּנוּ לְמוֹת בַּמִּדְבָּר? מָה זֹאת עָשִׂיתָ לָנוּ לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, הֲלֹא זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר: חָדַל מִמֶּנּוּ וְנַעֲבֹדָה אֶת מִצְרַיִם, כִּי טוֹב לָנוּ עֲבַד אֶת מִצְרַיִם מִמֵּתוֹנוּ בַּמִּדְבָּר. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם: אַל תִּירָאוּ, כִּי אֲשֶׁר רָאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסְפוּ לְרִאֲתָם עוֹד עַד עוֹלָם:

הדיכוי הפרעוני, השחרור, סיני וכנען עודם עמנו.
הם זכרונות רבי עוצמה המעצבים את תפיסותינו אודות העולם
הפוליטי.

שער התקווה עודו פתוח; הדברים אינם מה שיכולים הם להיות –
גם אם מה שיכולים הם להיות אינו שונה לחלוטין ממה שהינם.
זהו עיקר מרכזי של המחשבה המערבית, אף שפותח בדרכים
רבות ושונות. עודנו מאמינים (ומכל מקום: רבים מאתנו מאמינים)
במה שלמדה אותנו לראשונה יציאת מצרים אודות משמעות
הפוליטיקה ואפשרותה, ואודות צורתה הנכונה:

ראשית, שכל מקום שאתה חי בו הוא כנראה מצרים.
שנית, שקיים מקום טוב יותר, עולם יפה יותר, ארץ מובטחת.
ושלישית, כי "הדרך אל הארץ עוברת במדבר".
אין דרך להגיע מכאן לשם זולת זו: להתקבץ ביחד ולצעוד.

בְּעֵצַת יִשְׂרָאֵל מִמְעָרִים

בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לַעֲזוֹ –

הִיְתַח יְחֻדָּה לְקִדְשׁוֹ, יִשְׂרָאֵל מִמְשָׁלוֹתָיו,
הֵיִם רָאָה וַיִּגַּס, הִירְדֵן יִסֹּב לְאַחֹר.
הֶהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים, גְּבְעוֹת כְּבָנֵי צֹאן.
מָה לָּךְ הֵיִם כִּי תִגַּס, הִירְדֵן תִּסֹּב לְאַחֹר?
הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים, גְּבְעוֹת כְּבָנֵי צֹאן?
מִלְפָּנֶי אֲדוֹן חוֹלֵי אֶרֶץ! מִלְפָּנֶי אֱלוֹהֵי יַעֲקֹב!
הֶהָפְכִי הַצּוֹר אֶגַם מַיִם, חֲלָמִישׁ לְמַעֲיָנוּ מַיִם!

וַיֵּט
מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּם וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם. וַיָּבֵאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ
הַיָּם בַּיַּבֶּשֶׁה וְהַמַּיִם לָהֶם חֹמָה מִיַּמִּינָם וּמִשְׂמָאלָם. וַיִּרְדְּפוּ
מִצְרַיִם וַיָּבֵאוּ אַחֲרֵיהֶם כָּל סוּס פָּרְעָה רֹכְבוֹ וּפָרָשָׁיו אֶל תּוֹךְ הַיָּם. וַיֵּט
מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם לַפְּנוֹת בְּקֶרֶךְ לְאִיתָנוּ וּמִצְרַיִם נָסִים
לְקִרְאָתוֹ וַיִּנְעַר יַהּוָה אֶת מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם: וַיָּשָׁבוּ הַמַּיִם וַיַּכְסּוּ אֶת
הָרֶכֶב וְאֶת הַפָּרָשִׁים לְכָל חֵיל פָּרְעָה הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בְּיַם לֹא נִשְׁאָר
בָּהֶם עַד אֶחָד:

וַתִּקַּח
מִרְיָם הַנְּבִיאָה אַחֹת אַהֲרֹן אֶת הַתֵּף בְּיָדָהּ וַתַּצְאֵן כָּל
הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתַפִּים וּבִמְחֹלֶת. וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם:

שִׁירוֹ לַיהוָה כִּי גָאָה גָאָה, סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בְּיָם!

בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בִקְשׁוּ מִלְּאכֵי הַשָּׁרֵת לֹאמַר שִׁירָה לַפָּנִי
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. אָמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: מִעֲשֵׂה
יָדַי טוֹבְעִים בְּיָם וְאַתֶּם אוֹמְרִים שִׁירָה לַפָּנִי!

מפגש דרמטי: אלהים, ים גועש וקבוצות אדם עוינות זה לצד זה. הים האדיש נכנע לרצון בוראו, וברגע הנכון פעל את פעולתו האלימה, ואנו, בעקבות חז"ל, תוהים מדוע לא הסתפק אלהים בהפיכת הים למחסום בלתי עביר, גדר הפרדה: הם שם, אנחנו כאן. יתכן שיש כאן עוד משהו. משהו עמוק הטמון באדם, בטבע ובאלהות המופשטת גם יחד – הכוח.

נוח לבני ישראל לשמוח בכוח האלהי שאינו בשליטתם. נוח לחז"ל להציג את אלהים כמבכה את עוצמת כוחו ואת תוצאותיה ההרסניות. אנו, אנשים ריבוניים יודעים יותר מקדמונינו לא רק על עוצמתו האינסופית של הטבע, אלא על הדרכים לרתום עוצמות אלו לצרכי אנוש, על הצד הבונה וההורס שבהם.

ריסונו או אי ריסונו של הכוח נתונים בידנו, בין שהוא מופנה לשותפינו ואהובינו, ובין שהוא מופנה לאויבינו. ומכאן – לפתח חטאת רובץ: מי שמעמיד את כוחו בשירות תבונתו – ידע לשמוח בישועה מבלי לשמוח בנפול אויביו. מי שעושה את תבונתו טפלה לכוחו לא ידע שמחה זולת שכרון הכוח.

וַיִּסְעוּ כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּרַפְיָדִים וְאִין מַיִם לְשִׁתּוֹת הָעָם.
וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם. וַיִּלֶן הָעָם עַל מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ: לָמָּה

זֶה הַעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתֵנוּ וְאֶת בְּנֵי וְאֶת מִקְנֵינוּ בְּעֲמָא?

וַיִּקְהָלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת הַקְּהָל אֵל פְּנֵי הַסֵּלַע, וַיִּרְם מֹשֶׁה אֶת
יָדוֹ וַיִּךְ אֶת הַסֵּלַע בְּמַטְהוֹ פַּעַמַיִם וַיִּצְאוּ מַיִם רַבִּים.

ומשה הכה על צור

וְקַרְנִים צָמְחוּ לַגְּדִי
קַרְנֵי צוֹר קַרְנֵי סֵלַע
וְזֹאבִים שׁוֹבְעִים נֶגַח בֶּן
וְעֵבֶר בָּאֵשׁ, בְּמַיִם

הַפְּלֵא וּפְלֵא, אָמֵן סֵלָה!

וְהִנֵּה עוֹד גַּם כִּיּוֹם
אֵל יִשְׁיִמוֹן, אֵל צוֹר, אֵל סֵלַע
הַגְּדִי, עָרוּף קַרְנִים
יַעֲלֶה מֵאֵשׁ, מִמַּיִם.

הַפְּלֵא וּפְלֵא, אָמֵן סֵלָה!

וּמֹשֶׁה הִכָּה עַל צוֹר
בְּמַטְהוֹ הִכָּה עַל סֵלַע
בְּמַטְהוֹ הִכָּה עַל סֵלַע
וַיִּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם

הַפְּלֵא וּפְלֵא, אָמֵן סֵלָה!

וּמֹשֶׁה הִבִּיא גְדִי
וַיִּנְיִקְהוּ דִּבְשׁ מִסֵּלַע
וַיְהִי קוֹלוֹ כְּמַעֲזֵן
זֶה וְצִלּוֹל כְּמַיִם

הַפְּלֵא וּפְלֵא, אָמֵן סֵלָה!

וַיִּסְעוּ

כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מִדְבַר סִין וַיִּלְוּנוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן, וַיֹּאמְרוּ: מִי יִתֵּן מוֹתֵנוּ בְיַד יְהוָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל סִיר הַבָּשָׂר בְּאֲכֹלְנוּ לֶחֶם לְשִׁבְעַת יָמִים הוֹצֵאתֶם אֹתָנוּ אֶל הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהָמִית אֶת כָּל הַקָּהָל הַזֶּה בְּרָעַב! וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה: הֲנִנִי מִמַּטִּיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם, וַיֵּצֵא הָעֶם וּלְקַטּוּ דָבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ.

וַיִּבְכוּ

גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיֹּאמְרוּ: מִי יֹאכְלֵנוּ בָּשָׂר? זָכַרְנוּ אֶת הַדָּגָה אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חֹנָם, אֶת הַקִּשְׁיָאִים, וְאֶת הָאֲבִטְחִים, וְאֶת הַחֲצִיר, וְאֶת הַבְּצָלִים, וְאֶת הַשּׁוּמִיִּם. וְעַתָּה נִפְשָׁנוּ יִבְשָׂה, אִין כָּל בְּלַתִּי אֶל הַמֶּן עֵינֵינוּ. וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה: אֶל הָעָם תֹּאמַר הַתְּקַדְּשׁוּ לְמַחֵר וְאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר כִּי בְכִיתֶם בְּאֶזְנוֹי יְהוָה. לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּ, וְלֹא יוֹמִים, וְלֹא חֲמִשָּׁה יָמִים, וְלֹא עֶשְׂרֵה יָמִים, וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם – עַד חֹדֶשׁ יָמִים, עַד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאִפְכֶם! וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא יַעַן כִּי מָאַסְתֶּם אֶת יְהוָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם, וַתִּבְכוּ לִפְנֵי לַאמֹר: לָמָּה זֶה יֵצְאֵנוּ מִמִּצְרַיִם?

וַיִּדְבֹר

יהוה אל משה לאמר: שלח לך אנשים ויטרו את ארץ כנען. וישלח אתם משה לתור את ארץ כנען, ויאמר אלהם: עלו זה בנגב ועליתם את ההר וראיתם את הארץ מה היא, ואת העם הישב עליה, החזק הוא, הרפה, המעט הוא אם רב.

וַיֵּשְׁבוּ

מתור הארץ מקץ ארבעים יום. ויספרו לו, ויאמרו: באנו אל הארץ אשר שלחתנו וגם זבת חלב ודבש הוא וזה פריה, אפס כי עז העם הישב בארץ. ויצאו דבת הארץ אשר תרו אתה לאמר: הארץ אשר עברנו בה לתור אתה ארץ אכלת יושביה היא.

וַיַּהֲסוּ

כלב את העם אל משה ויאמר:
עלה נעלה וירשנו וירשנו אתה כי יכול נוכל לה!

וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר: עַד מָתַי לַעֲדוּהָ הָרַעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הִמָּה מְלִינִים עָלַי? בְּמִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר תִּרְתֹּם אֶת הָאָרֶץ: אַרְבָּעִים יוֹם; יוֹם לַשָּׁנָה, יוֹם לַשָּׁנָה, תִּשְׂאוּ אֶת עֹנְתֵיכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה, וַיִּדְעַתֶּם אֶת תְּנוּאַתִּי.

וַיָּבִיאוּנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וַדָּבָשׁ.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם גִּלּוֹתִי אֶת חֲרַפְתַּי מֵעַלְיֶיכֶם. וַיַּחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגִלְגָּל וַיַּעֲשׂוּ אֶת הַפֶּסַח בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב בְּעָרְבוֹת יְרִיחוֹ. וַיֹּאכְלוּ מֵעֵבוֹר הָאָרֶץ מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח מִצּוֹת וְקִלּוֹי בְּעַצֵּם הַיּוֹם הַזֶּה. וַיִּשְׁבֹּת הַפֶּן מִמַּחֲרַת בְּאֹכְלֵם מֵעֵבוֹר הָאָרֶץ.

בשאלת צידוק הציונות, אני גוזר על מחשבותיי הפרדה חמורה, אכזרית, בין מניעיה הפנימיים של שיבת-ציון לבין צידוקה כלפי הזולת. הכיסופים שבכל הדורות הם מניע, אך לא צידוק. לא אוכל להשתמש במלים: "ארץ מובטחת", "גבולות ההבטחה" ... הנני ציוני באשר לגאולת-היהודים אבל לא באשר ל"גאולת האדמה הקדושה". על פי דרכי, אנו באנו ארצה כדי להיות אומה בת חורין. לא באנו כדי "לשחרר מעול זרים את האדמה הנאנקת והמחוללת". המילה "שחרור" מתייחסת לאנשים, לא לעפר ולאבן.

הַנִּיחַ ימים באים, נאם יהוה, ונגש חורש בקצר, ודרך ענבים במשך הזרע, והטיפו ההרים עסיס וכל הגבעות תתמוגגנה. ושבתי את שבות עמי ישראל ובנו ערים נשמות וישבו, ונטעו כרמים ושתו את יינם ועשו גנות ואכלו את פריהם, ונטעתים על אדמתם ולא ינתשו עוד מעל אדמתם.

והטיפו ההרים עסיס וכל הגבעות תתמוגגנה.

פה בארץ חמדת אבות

פה בארץ חמדת אבות
 מתגשמנה כל התקוות
 פה נחיה ופה ניצור,
 חיי זהר חיי דרור.
 פה תהא השכינה שורה
 פה תפרח גם שפת התורה.
 נירו ניר
 שירו שיר
 גילו גיל
 כפר הנצו ניצנים.
 נירו ניר
 שירו שיר
 גילו גיל
 עוד יבאו זרעונים.

ארץ ישראל שלי

ארץ ישראל שלי
 יפה וגם פורחת
 מי בנה ומי נטע?
 כלנו ביחד!
 אני בניתי בית
 בארץ ישראל!
 אז יש לנו ארץ
 ויש לנו בית
 בארץ ישראל.
 אני נטעתי עץ...
 אני סללתי כביש...
 אני בניתי גשר...
 אני חברתי שיר..
 אז יש לנו ארץ
 ויש לנו בית
 ויש לנו גשר
 ויש לנו שיר –
 על ארץ ישראל.

בְּכֹל דּוֹר וָדוֹר תִּיב אָדָם לְרֹאוֹת אֶת עֲצָמוֹ כְּאֵלוֹ

הוא יצא ממוצרים, שנאמר: והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, בעבור זה עשה יהוה לי בצאתי ממצרים.
לא את אבותינו בלבד גאל הקדוש ברוך הוא, אלא
אף אותנו גאל עמם, שנאמר: ואותנו הוציא משם,
למען הביא אתנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע
לאבותינו.

בְּכֹל דּוֹר וָדוֹר תִּיב אָדָם לְרֹאוֹת אֶת עֲצָמוֹ
כְּאֵלוֹ הוּא יֵצֵא מִמוּצָרִים

רחצה

נטילת ידיים לפני הסעודה

מוציא

רָבַן גְּמִלְיָאֵל הָיָה אוֹמֵר:
כָּל שְׁלֹא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ בַּפֶּסַח,
לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתּוֹ, וְאֵלּוּ הֵן –

פֶּסַח, מִצָּה וּמְרוֹר

פֶּסַח

שָׁהִיו אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים בְּזִמְנֵי שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קָיָם, עַל שׁוֹם מָה? עַל שׁוֹם שְׁפִסַּח הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר:
וְאִמְרַתֶּם זָבַח פֶּסַח הוּא לַיהוָה, אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ
אֶת מִצְרַיִם, וְאֵת בְּתֵינוּ הִצִּיל.

מִצָּה

זוֹ שְׁאֵנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוֹם מָה? עַל שׁוֹם שְׁלֹא הִסְפִּיק בְּצִקָּם שֶׁל
אֲבוֹתֵינוּ לְהַחְמִיץ עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא, וְגֵאֲלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאפֹּר אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֲגַת מֵצוֹת, כִּי לֹא חֲמֵץ, כִּי
גֵרְשׁוֹ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכֹלוּ לְהַתְמַחֵמֵת, וְגַם צָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם.

מְרוֹר

זֶה שְׁאֵנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוֹם מָה? עַל שׁוֹם שֶׁמְרָרוּ הַמִּצְרַיִם אֶת חַיֵּי
אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּמְרָרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּעַבְדָּה קָשָׁה, בַּחֲמֹר
וּבִלְבָנִים וּבְכָל עַבְדָּה בְּשֹׁדָה אֶת כָּל עַבְדָּתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ.
הַטְּבֵלַת הַמְרוֹר.

כורך

כּוּ עֲשֵׂה הַלַּל בְּזִמְנוֹ שְׁבִיטַת הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קָיָם –
הָיָה כּוּרְךָ פֶּסַח מִצֵּה וּמְרוֹר וְאוֹכֵל בְּיַחַד,
לְקַיֵּם מִוֵּה שֶׁנֶּאֱמַר: עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֵאָכְלֶהוּ.

אכילת הכריך.

שולחן עורך

צפון

פדיון האפיקומן כהלכות הפסח:
אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן.

ברך

וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ.

אחר בָּא הפֶּלֶא הגדול,

הפֶּלֶא שֶׁל תְּבוּנַת הַכַּפִּיִּים.

וְהָאָדָם יָדַע: חָרוֹשׁ וְרוֹעֵעַ וְקָצוֹר –

לְעִשׂוֹת אֶת לְחֻמוֹ בְּיָדָיו.

וְהָיָה,

בְּאֶסְפוֹ הַקְּצִיר, וְהַעֲמִיס

הָאֱלֻמוֹת הַמְּלֵאוֹת עַל הַשֶּׁכֶם

וְחָשׁ כְּאִלוֹ עֵבֶר בּוֹ הַנְּהַר הַרְחֵב,

כָּל הַשָּׂדֶה הַבָּשֵׁל שֶׁל חֹטֵת הַזֹּהָב,

וְיָדַע כִּי טוֹב הוּא הַלֶּחֶם.

הוא שָׁלַח אֶת יָדוֹ בַּשֶּׁבֶלִים הַמְּלֵאוֹת לְנִגַע

וְלֹא יָדַע לְהַגִּיד טוֹב

וְאָמַר: "אֱלֹאֵה".

וְאִז חָלַף פָּחַד הָרָעֵב.

אִישׁ אֶת אִישׁ לֹא פָּחַד עוֹד,

אִישׁ אֶת אִישׁ לֹא שָׁדַד עוֹד,

וּמָתַק לָהֶם לְשׁוֹבֵת יַחְדָּו –

קָרְבוֹ הָאֲנָשִׁים אָדָם אֶל אָדָם.

וְאִישׁ רָאָה אֶת עֲצָמוֹ בְּעֵינָיו רַעְהוּ,

בְּאִישׁוֹנֵי הָעֵינָיִם.

עֲבָרָם הַגִּיל כְּמוֹ אוֹר

הַעוֹטֵף וְקוֹשֵׁר אֲדָמָה לְשָׁמַיִם –

אָדָם שָׁלַח יָדוֹ בְּכִתְף חֵבְרוֹ לְנִגַע

וְלֹא יָדַע לְהַגִּיד עֲמִית אוֹ יָדִיד,

וְאָמַר לוֹ: "אֱלֹאֵה".

מעין ברכת הארץ

ברגע עלייתי אל החוף היה בשבילי ברור שזה חוף אחרון. כל מה שהיה קודם נגמר אצלי. ואני אומר זאת לא מתוך שאני רוצה, לאחר מעשה, לתאר דברים גדולים. אבל אני יודע שבשבילי עניין ארץ ישראל נגמר ביום הראשון לבואי.
ידעתי שחוף אחר לא יהיה לי!

ר' מנדל שאַל אַת חֲבֵרוֹ וְתִלְמִידוֹ, ר' יַעֲקֹב מְרוֹדְזִימִין:
יַעֲקֹב, לִישׁ מָה נִבְרָא הָאָדָם?
הַשִּׁיב: כְּדִי לְתַקֵּן אֶת נִשְׁמָתוֹ.
יַעֲקֹב, אָמַר הַעֲדִיק, וְכִי כֵךְ לְמַדְנֵנו אֶעֱל מוֹרְנוֹ ר' בּוֹנֵם?
הָאֲמַת הִיא, שֶׁנִּבְרָא הָאָדָם כְּדִי לְהַגְבִּיהַ אֶת הַרְקִיעַ!

הלל

הללויה

פְּרוֹשִׁים יָמֵי לַפְּנֵי הָאֵל
יִדְעַהּ הוּא דְרָכֵי
וְכָל שִׁירֵי כְּמוֹ תְּפִלוֹת
שֶׁלְּחֹו לְמַרְחָקִים.
וּכְשִׁיגִיעַ סוּף הַתְּנוּאִי
אֲנַעַל בְּשִׁקֵּט אֶת חַיִּי
וְשִׁיר חֲדָשׁ, צְעִיר וְחַי
יִוָּשֵׁר הַלְּלוּיָהּ.

הַלְּלוּיָהּ, וְזֶה הַשִּׁיר
עוֹד יַעֲלֶה בְּכָל הָעִיר
וְהוּא חֲדָשׁ וְהוּא צְעִיר וְחַי
וְשִׁיר הַלְּלוּיָהּ.

בּוֹנֵה אָדָם אֶת בְּנֵינֵינוּ
מִהֶבֶל וּקְלָפִים,
יּוֹם יוֹם טוֹרַח וְעִמָּל
יּוֹם יוֹם הֵם נְטָרְפִים.
אֲבָל אֵל מוֹל חֶרְבֵן קְלָפָיו
עוֹלָה הַשֶּׁמֶשׁ מֵעֲלִיו
וְהוּא אוֹסֵף אוֹתָם אֵלָיו
וְשִׁיר הַלְּלוּיָהּ.

הַלְּלוּיָהּ, וְזֶה הַשִּׁיר
עוֹלָה מִכָּל פְּנוֹת הָעִיר
כְּשֶׁהָאָדָם אוֹסֵף אֶת כָּל קְלָפָיו
וְשִׁיר הַלְּלוּיָהּ.

אָדָם חוֹזֵר וּקְצִיר יוֹמוֹ
צְנוּעַהּ הוּא וְדָל,
וְעַל גְּבוֹ צְרוֹת הַחוּל
עוֹמְסוֹת לוֹ כְּמַגְדָּל.
וּלְפָנָיו רוֹאֶה פְּתָאֵם
אֶת שְׁתֵּי עֵינֶיהָ שֶׁל בְּתוֹ
וְהוּא אֲזוֹ שֵׁר, וְהֵן אִתּוֹ
שְׁרוֹת הַלְּלוּיָהּ.

הַלְּלוּיָהּ, וְזֶה הַשִּׁיר
עוֹלָה מִכָּל פְּנוֹת הָעִיר
כְּשֶׁהָאָדָם וּשְׁתֵּי עֵינָיו בְּתוֹ
שְׁרִים הַלְּלוּיָהּ.

אני רוצה תמיד עינים

אני רוצה תמיד עינים כדי לראות
את יפי העולם ולהלל את היפי
המפלא הזה שאין בו דפי ולהלל
את מי שעשה אותו יפה להלל
ומלא כל כך מלא, יפי.

ואינני רוצה לעולם להיות עור ליפי
העולם כל עוד אני חי. אני אומר
על דברים אחרים אבל לא אמר די
לראות את היפי הזה שבו אני חי
ושבו ידי מהלכות כמו אניות וחושבות
ועושות את חיי באמץ, ולא פחות
מכן, בסבלנות, סבלנות בלי די

ולא אחדל מהלל. כן, להלל לא אחדל.
וכשאפל עוד אקום - ולו רק לרגע - שלא יאמרו
הוא נפל. אלא הוא קם עוד רגע להלל
בעינים אחרונות
את שלהלל לא יחדל.

כוס שלישי - כוס האביב
עבר חסד אל בארץ, אביב בא!

איך יודעים שבא אביב?

איך יודעים שבא אביב?
מסתכלים סביב סביב
ואם רואים המון ידיים חרוצות
נושאות סלים כבדים עם יין ומצות
ואם שרים שמחה רבה –
אביב הגיע, פסח בא
אז יודעים, אז יודעים
שבא אביב, שבא אביב.
אז יודעים שבא אביב.

איך יודעים שבא אביב?
מסתכלים סביב סביב
ואם רואים שאין עוד בץ בשבילים
ואם רואים שנעלמו המעילים
ואם פרג וגם חרצית
לכבוד החג קשטו ארצי
אז יודעים, אז יודעים
שבא אביב, שבא אביב.
אז יודעים שבא אביב.

כתנות פסים

כל ציץ חדש לזמן חדש
יצא שוחק לקראת בואו,
אך לפניהם שושן עבר,
מלה, כי על הודם פסאו.

כתנות פסים לבש הגן
ובסות רקמה מדי דשא
ומעיל תשבץ עטה כל-עז
ולכל-עין הדאה פלאו.

יצא מבין משמר-עליו
וישנה את בגדי כלאו
מי לא-ישתה יינו עליו
האיש ההוא ישא חטאו.

קומי צאי

קומי צאי, אחותי כלה,
 קומי צאי, קומי צאי –
 בשורת אביב לך הבאתי:
 מאחורי גדר גני
 נראה ציץ, נראה ציץ,
 נשמע קול הדרור על-
 ביתי.

מן הבקר שומרים ספד
 זהרי גיל, זהרי גיל
 נושקים מזוזות פתחיה;
 צאי אליהם, תמה, ברה,
 ושטפוה וחדשוה,
 והקרינו את-עיניך.

עבר חסד-אל בארץ
 על כנף אור,
 על כנף אור –
 ובפלגים נפלה רנה:
 לבלבו בגן העצים,
 אביב בא! אביב בא!
 הדבדבניה הלבנה.

גם-בלב שב ויחי
 פרח דודי, נתן ריחו –
 צאי ברכיהו באביבה;
 אף אני, אף אני
 את-אביבי בך אשכינה
 ואברכה ואניבה.

עוטה אור, שמלת צחור,
 ובצמתה קשור תכלת,
 צאי אלי כחזיון רוח:
 ונהרת, ושחקת,
 ויהי שחוקה מלא חן,
 ויהי ריחה כתפוח.

יחדו נפליג אל השדה
 ואל ההר ואל הגיא,
 ואלקטה שם זכריות;
 אסף אסף פניני-טל,
 פניני-טל –
 אל צוארה מרגליות.

אסף אסף קרני אור,
 קרני אור,
 ואלקטה בין שושנים;
 אענד מצחה ציצי זיו,
 צפירות זהב, זרי פז,
 ואקשר לראשה כתרים קטנים.

יחדו נרד אל המעיין,
 וכמוהו, מלא רח,
 עלינו, בהיר ואורירי,
 תחת שמי אדני
 עם הגל ועם הדרור
 יזהיר אף יצלצל שירי.

עכשיו, כשהמים לוחצים בעוז

עכשו, כשהמים לוחצים בעוז
על קירות הסכרים,
עכשו, כשהחסידות הלבנות, השבות,
נהפכות באמצע הרקיע ללהקות מטוסי
סילון,
שוב נחוש כמה חזקות הצלעות,
וכמה אמיץ האויר החם בתוך הראות,
וכמה העזה נחוצה לאהב בשפלה הגלויה,
כשהסכנות הגבוהות מקמרות מעל,
וכמה אהבה דרושה
למלא את כל הכלים הריקים
ואת השעונים שהפסיקו למנות זמן,
וכמה נשימה,
סופה של נשימה,
לשיר את שיר-האביב הקטן.

מה יפית האביב

מה יפית, האביב!	מה יפית, בקר אור!	מה יפית, העולם!
בשדה, באחו,	כל ענף, כל עשב,	ים דגן פתוח,
הציצים יפרחו,	יגמעו טל כסף,	יד גלים ברות,
צהלת חיים סביב.	ישתו טל, יפיצו מור.	ומאירים פני אגם.
מה יפית, האביב!	מה יפית, בקר אור!	מה יפית, העולם!
מה נעמתי, האביב!	מה נעמתי, בקר אור!	מה נעמתי, העולם!

ריח תפוח אודם שני

שובי צפרת על כנף הרוח
כבר בגני פתח הסמדר
בשם לימון נצת התפוח
גשם הלך וחרף עבר.

הו מי יטוס ידאה בשמים
מי לך יביא בשורת האביב
מי ישאך כלה על כנפים
מי אל גני אותך מי ישיב.

הו מי יביא לך זו האגרת
מי ישאך כלה אל גני
קז לך אבנה על בד וצמרת
ריח תפוח אדם שני.

הו מי יביא לך ...

בואי נא בואי צבית החמד
בגד של טל לבשו השדות
כבר האדימה לנו השמש
ובגביענו יין אדם.

שובי נא שובי כי תם החרף
שחר חדש הקיץ הביא
שובי אלי קנך הצפרת
שובי צביה אל ערש הצבי.

הו מי יביא לך ...

הו מי יביא לך ...

אנה פנה דודך תיפה בנשים אנה פנה דודך ונבקשנו עמך:

דודי ירד לגנו לערוגות הבשם.

אני מאמין

שחקי, שחקי על החלומות,
זו אני החולם שח.
שחקי כי באדם אאמין,
כי עודני מאמין בך.

שחקי כי גם ברעות אאמין,
אאמין כי עוד אמצא לב,
לב – תקוותי גם תקוותיך,
יחוש אשר, בין כאב.

יחיה, יאהב, יפעל, יעש,
דור בארץ אמנם חי,
לא בעתיד, בשמים –
חיי-רוח לו אין די.

כי עוד נפשי דרור שואפת,
לא מִכֶּרְתִּיךָ לַעֲגֹל-פֶּז,
כי עוד אאמין גם באדם,
גם ברוחו, רוח עז.

אאמינה גם בעתיד,
אף אם ירחק זה היום,
אף בוא יבוא – ישאו שלום
אז וברכה לאם מלאם.

אז שיר חדש ישיר משורר,
ליפי ונשגב לבו ער;
לו, לצעיר, מעל קברי
פִּרְחִים יִלְקֹטוּ לוֹ.

רוחו ישליך כבלי-הבל,
ירוממונו במתי-על;
לא ברעב ימות עובד,
דרור – לנפש, פת – לדל.

ישוב יפרח אז גם עמי,
ובארץ יקום דור,
ברזל-כבליו יוסר מנו,
עין-בעין יראה אור.

אביב

כזה מעודו: מתגלה במפתיע

ומשיח, משיח ללב,
בלי אמר –
רק רמוז, רק זיע.

אל גדר דחוייה, אפרת פנים,
רבת הכנעה לגורל,
קבצנים עליזים – סביון וחרדל –
נדחקים בסף.

ציץ הגנה – ואני.
עוף השמים – ואני.
שהגיעני לחג האביב – יברך

שיר שמח

אם גם ראשנו שח
ועצב סובבנו –
הבה ונתלקח
מן השמחה שבנו.
הי, הי, הבה ונתמלא
שמחה, שמחה כמלא העין,
הי, הי, שירו עלה, עלה
עלה ובער היין!
עלה ובער היין!
הי, הי...

עלה ובער כאש
והדליקנו כח:
אבוי למתיאש,
הלילה יש לשמח!
הי, הי, הלילה יגאל
כל מי, כל מי שנשמה בו,
הי, הי, כל איש בישראל –
ניצוץ של נחמה בו!
ניצוץ של נחמה בו!
הי, הי...

*

מישהי צוחקת בקול רם (האדמה?). בא יום בהיר שבין מטר
לסערה.

ארץ המישור מותחת אבריה. ארץ ההרים מפשלת צנארה.
איי האלמגים, בודאי, משלחים רבבות נגחות וצבע.
הרבה, הרבה כח ברגע הזה, אשר בו האדם,
הוא הטבע.

גבעה עגלה מביטה בי מאפק. היא כל כך שקטה...
קרבה בהסוס. קרבה עוד. נושמת עלי נחם.
באים אולי, באים אולי, ימים יפים כאגדה,
– ברוך בואכם ושלום רב שובכם,
מקצוי נשמתי אשר ברחק!

יש לי חג

כַּשֶׁתֵּאלֵם תְּרוּעַת הַפֶּסְטִיבָלִים
יִלְבְּבוּ שִׁירֵי אֶהְבֵּתִי
אֲנִי יָכֹל לְשִׂמְחַת אֵיף שְׂבָא לִי
וְזֶהוּ זֶה הַחַג הָאֲמֵתִי

יש לי יום יום חג
יש לי חג יום יום
יש לי יום יום חג
הַלְלוּיָהּ

הַתִּינּוּקוֹת פְּתָאם יוֹדְעִים לְלַכֵּת
וּבְנֵי הַשֵּׁשׁ יוֹדְעִים פְּתָאם לְקָרֵא
וְהָאוֹפֵה אוֹפֵה לִי אֵת הַלֶּחֶם
וְזֶהוּ זֶה הַחַג בְּהַדְרֹו

יש לי יום יום חג...

הִנֵּה הַיּוֹם חֲלַף הַלֶּף הַגָּשָׁם
וּבְמֵרוֹם חֲמָה גְדוּלָה תְלוּיָהּ
אֶל הַחֲלוֹן חֲמֵדַת נִפְשֵׁי נִגְשַׁת
וְזֶהוּ כָּל הַחַג – הַלְלוּיָהּ
יש לי יום יום חג...

הַלְלוּיָהּ בְּגִלְל דְּבָרִים כְּאֵלֶה
הַלְלוּיָהּ אֲנִי עֲדִין שָׁר
הַלְלוּיָהּ יוֹם יוֹם וְאֵיזָה פְּלֵא
הַלְלוּיָהּ לַחַג שְׁלֵא נִגְמַר
יש לי יום יום חג...

בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה, עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיהוָה, וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם:
לֹא הִמְתִּימִים יִהְלְלוּ יְהוָה, וְלֹא כָּל יִרְדֵי דוּמָה:
וְאַנְחָנוּ נִבְרָךְ יְהוָה, מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם תְּלָלוּ יְהוָה!

עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו
הוּא יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עֲלֵינוּ
וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל
וְעַל כָּל בְּנֵי אָדָם
וְאָמְרוּ אָמֵן

כוס רביעי – כוס השלום
וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְדָּקָה שְׁלוֹם

נרצה

חֶסֶל סְדוּר פֶּסַח כְּהַלְכָתוֹ
כָּכֵל מִשְׁפָּטוֹ וְחֻקָּתוֹ
כְּאֲשֶׁר זָכִינוּ לְסִדֵּר אוֹתוֹ
כֵּן נִזְכָּה לַעֲשׂוֹתוֹ
זֶה שׁוֹכֵן מְעוֹנָה
קוֹמֵם קָהָל עֵדֶת מִי מָנָה
קָרֵב נִהַל נְטֵעֵי כִנֶּה
פְּדוּיִם לְעִיּוֹן בְּרִנָּה
לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם הַפְּנוּיָה!

אָחד מי יודע? אָחד אָני יודע: אָחד אַלְהינּוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ.

שְׁנַיִם מִי יוֹדֵעַ?	שְׁנַיִם אָנִי יוֹדֵעַ:	שְׁנַיִם לַחֹת הַבְּרִית.
שְׁלֹשָׁה מִי יוֹדֵעַ?	שְׁלֹשָׁה אָנִי יוֹדֵעַ:	שְׁלֹשָׁה אָבוֹת.
אַרְבַּע מִי יוֹדֵעַ?	אַרְבַּע אָנִי יוֹדֵעַ:	אַרְבַּע אֲמָהוֹת.
חֲמִשָּׁה מִי יוֹדֵעַ?	חֲמִשָּׁה אָנִי יוֹדֵעַ:	חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה.
שֵׁשׁ מִי יוֹדֵעַ?	שֵׁשׁ אָנִי יוֹדֵעַ:	שֵׁשׁ סְדְרֵי מִשְׁנָה.
שִׁבְעָה מִי יוֹדֵעַ?	שִׁבְעָה אָנִי יוֹדֵעַ:	שִׁבְעָה יָמֵי שַׁבָּתָא.
שְׁמוֹנֶה מִי יוֹדֵעַ?	שְׁמוֹנֶה אָנִי יוֹדֵעַ:	שְׁמוֹנֶה יָמֵי מִלְחָה.
תְּשַׁע מִי יוֹדֵעַ?	תְּשַׁע אָנִי יוֹדֵעַ:	תְּשַׁע יָרְחֵי לְדָה.
עֶשְׂרֵה מִי יוֹדֵעַ?	עֶשְׂרֵה אָנִי יוֹדֵעַ:	עֶשְׂרֵה דְבָרֵי־א.
אַחַד-עֶשְׂרֵה מִי יוֹדֵעַ?	אַחַד עֶשְׂרֵה אָנִי יוֹדֵעַ:	אַחַד עֶשְׂרֵה כּוֹכְבֵי־א.
שְׁנַיִם-עֶשְׂרֵה מִי יוֹדֵעַ?	שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה אָנִי יוֹדֵעַ:	שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה שְׁבָטֵי־א.
שְׁלֹשָׁה-עֶשְׂרֵה מִי יוֹדֵעַ?	שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֵה אָנִי יוֹדֵעַ:	שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֵה מַדְיָא.

חד גְּדִיָּא

הסֵדֶר בָּא, מוֹזְגִים כּוֹסִית,
אָבִי מִבֵּית אֱלִי,
שׁוֹאֵל אוֹתִי הֵיכֵן הַגְּדִי?
אֲנִי מוֹשֵׁף כְּתָפִי.

שׁוֹאֵל אָבִי אֵת נְאֻטְל: נוּ?
מְשִׁיב אַחִי שְׁלִי,
כִּי מִן הַפֶּסַח שְׁעָבֵר
הוּא לֹא רָאָה שׁוֹם גְּדִי.

אָבִי שׁוֹתֵק, אֲמִי בּוֹכָה,
וְדַמְעָתָה מְרוֹר;
שְׂרִים כְּלָם אֵת חֵד-גְּדִיָּא
אֶף אוֹי לוֹ לְמַזְמוֹר.

וְגְדִי לָבֵן בְּשֵׁדָה הַבֵּר
קוֹפֵץ לוֹ כּוֹה וְכוֹה
וְנִהְיָה מִן הַחֲמָה
וְהַעוֹלָם כְּלוֹ.

מְשִׁיב אֲנִי לְנְאֻטְל: כּוֹ,
מָה יֵשׁ פֶּה לְדַבֵּר?
וְזֶה הִיָּה בְּלִיל אָבִיב
צְלוּל וּמְסַחֲרֵר.

אָבִי יִשׁוּן, אֲמִי נִמְהָ,
בְּבֵית דּוּמְיָה;
בְּלֹאט הוֹצֵאנוּ אֵת הַגְּדִי
מִתּוֹךְ הַחֵד-גְּדִיָּא.

הוֹלְכֵנוּ אֵת הַגְּדִי חִישׁ קָל,
מְשַׁכְּנוּ בְּקִרְנֵי,
וְאִם הוּא פֶּה אוֹ אִם הוּא שֵׁם
לֹא נִגְלָה עַכְשָׁו.

קָנָה אָבִינוּ גְּדִי לָבֵן,
קָנָה אוֹתוֹ מִכְּבָר
בְּחֵד-גְּדִיָּא כְּלָא אוֹתוֹ
עִם חֶבֶל עַל צְוֹאֵר.

עֲצוּב הַגְּדִי וּמֵר לוֹ מֵר
בְּמֵרִי לָבוֹ יִגְנַח,
בְּקִיץ לֹא יִרְאֶה דְשָׁאִים
בְּחֵרֶף – שְׁלֵג צַח.

אוֹמֵר אַחִי לִי: אִיצִיקָה, שְׁמַע,
הֲרִי זֶה אִי אֶפְשֵׁר,
עַל גְּדִי לָבֵן שְׁלֹא חֲטָא
הַלֵּב מִמֶּשׁ נִשְׁבֵּר.

חַד גְּדִיָּא

הָאָזִינוּ חֲבָרִיאַ
מַעֲשֵׂה בְּחַד גְּדִיָּא
הַסְּפוּר אִישׁ לֹא בְּדָה
כִּף כְּתוּב בְּהַגְדָּה!
חַד גְּדִיָּא...

אֲבָא אֶל הַשּׁוּק הַלֵּךְ
וְקָנָה גְּדִי צַח וְרַף
זֶה הַגְּדִי, גְּדִי עֲזִים
הוּא קָנָה בְּשָׁנֵי זָוִים.
חַד גְּדִיָּא...

הַחֲתוּל אַרְף שֶׁפֶם
מַחֲשֵׁבָה רְעָה זָמֶם
אֶת הַגְּדִי תַפְס בְּכַף
וְטָרוּף אוֹתוֹ טָרַף!
חַד גְּדִיָּא...

זֹאת רָאָה וְהִתְמַרְמֵר
הַכֶּלְבֵּל שֶׁבַחְצֵר
לְזוֹלֵל הוּא לֹא סִלַּח
וְנִשּׁוּף אוֹתוֹ נִשּׁוּף!
חַד גְּדִיָּא...

מִן הַחוּץ זָנַק מִקָּל
עַל הַכֶּלֶב הַתְּנַפֵּל
וּבְשֻׁצְפָה רַב חֲבֵט
וְהִכָּה בּוֹ מִכָּל צַד!
חַד גְּדִיָּא...

הַשְּׁתוּלֵל אוֹ שְׁבִיב הָאֵשׁ
בְּמִקָּל לְנִקֹּם בְּקִשׁ
הַתְּלַקַּח פִּיָּה וּפָף
הַמִּקָּל כְּלִיל נִשְׂרַף!
חַד גְּדִיָּא...

שֻׁטָּף מַיִם, מַיִם גַּל
עַל הָאֵשׁ קַפֵּץ חֵישׁ קַל
הַשְּׁתַרְעֵר רִגַע קֵט
וְהָאֵשׁ כְּבֹתָה מִיָּד!
חַד גְּדִיָּא...

בָּא הַשּׁוּר אֶל הָאָגָם
כָּל הַמַּיִם הוּא לָגָם
כָּל הַמַּיִם אֲשֶׁר בּוֹ
הוּא הַכְּנִיס אֶל תּוֹף קָרְבוּ!
חַד גְּדִיָּא...

הַטְּבַח בְּחַר קָרְבָּן
אֶת הַשּׁוּר הַגְּרָגֵרָן
הוּא הַשְּׁחִיז אֶת הַסִּפְיָן
אַרוּחַת בְּשֵׁר הַכִּיז!
חַד גְּדִיָּא...

מִשְׁמַיִם בָּא מִלְּאָף
וְהַפִּיל אֶת הַטְּבַח
שְׂמֵאֵן רִיחוֹ עֲצוּר
וְשָׁחַט אוֹ אֶת הַשּׁוּר!
חַד גְּדִיָּא...

בְּשָׁמַיִם קוֹל יִקְרָא:
"קִיז לְרַשַׁע קִיז לְרַע
מִן הָאָרֶץ שֵׁד יָתֵם
וְשָׁלוֹם עַל הָעוֹלָם!"
חַד גְּדִיָּא...

מקורות

קדש ורחץ	1	מתוך ההגדה המסורתית, על-פי רבי שמואל מפליזא
הגיע לליל פסח	2	על-פי פרקי דרבי אליעזר לב
פנה הגשם	3	מילים ולחן: מתתיהו שלם
לך לשלום גשם	4	מיוחס ליוסי בן יוסי
כי הנה הסתיו עבר	4	שיר-השירים ב 11–12
ניצנים נראו בארץ	4	על-פי שיר-השירים ב 11–13
שמחה רבה	5	מלים: בלחה יפה; לחן: ידידה אדמון
וקראתם דרור	5	ויקרא כה 10
הא לחמא עניא	6	ההגדה המסורתית
מה נשתנה	7	ההגדה המסורתית, על-פי המשנה, פסחים י, ד
עבדים היינו לפרעה במצרים	8	ההגדה המסורתית, על-פי דברים ו 21 ודברים כו 8
עבדים היינו, עתה בני חורין	8	מלים ולחן: שלום פוסטולסקי
מעשה ברבי אליעזר	9	מלים: ההגדה המסורתית; לחן: יהודה שרת
ליל שימורים הוא	9	שמות יב 42
ארבעה בניס	10	עיבוד תמוזי להגדה המסורתית
ארמי אובד אבי	12	דברים כו 5–9
זכור את היום הזה	14	שמות יג 3
כמה רעננות	14	מקור תמוזי
ויקם יעקב מבאר שבע	16	בראשית מו 5–6, מז 4
ויהי כל נפש	16	שמות א 7–5
ויקם מלך חדש על מצרים	17	שמות א 8–10
ויעבדו מצרים את בני ישראל	17	שמות א 13–14
וכאשר יענו אותו	17	שמות א 12
ויצו פרעה לכל עמו	18	שמות א 22
וילך איש מבית לוי	18	שמות ב 1–3
משה בתיבה	18	מלים: קדיש יהודה (לייב) סילמן; לחן: עממי-ידי
ותרד בת פריעה	19	שמות ב 5–6, 10
ויהי בימים ההם	19	שמות ב 11–12
ויצא ביום השני	19	שמות ב 13–14
ויירא משה	20	שמות ב 14–17
ויהי בימים הרבים ההם	20	שמות ב 23
ומשה היה רועה את צאן יתרו	21	שמות ג 1–2, 4, 7, 10
ויאמר ה' אל אהרון	21	שמות ד 27–28
וידבר משה כן אל בני ישראל	22	שמות ה 9
ואחר באו משה ואהרון	22	שמות ה 1
שלח נא את עמי	22	מלים ולחן: עממי אמריקאי; נוסח עברי: אפרים דרור (טרוכה)
ויכבד פרעה את ליבו	23	שמות ח 28
ויאמר אליהם למה משה ואהרון	23	שמות ה 4
ויצו פרעה ביום ההוא	23	שמות ה 6–8
אלו עשר המכות	24	ההגדה המסורתית
מטיפין מכוס השמחה	24	על-פי ר' יהודה אברבנאל, בצייטוט משלי כד 17.
ויקם פרעה לילה	24	שמות יב 30–31
ויאמר ה' אל משה ואל אהרון	25	שמות יב 1–3, 8
ויאפו את הבצק	25	שמות יב 39
ויהי מקץ	25	שמות יב 41, 51
היום אתם יוצאים בחדש האביב	25	שמות יג 4
ויאמר משה אל העם: זכור	26	שמות יג 3
ויוגד למלך מצרים	26	שמות יד 5–6, 9
וישאו בני ישראל את עיניהם	26	שמות יד 10–13

27	הדיכוי הפרעוני	מיכאל וולצר, "יציאת מצרים כמהפכה"
28	בצאת ישראל ממצרים	תהילים קיד
29	ויט משה את ידו	שמות יד 21-28
29	ותקח מרים הנביאה	שמות טו 20-21
29	באותה שעה	תלמוד בבלי, סנהדרין לט ע"ב
30	מפגש דרמטי	מקור תמוזי
31	ויסעו כל עדת בני ישראל	שמות יז 1-3
31	ויקהילו משה ואהרון	במדבר כ 10-11
31	ומשה היכה על צור	מלים: יעקב דוד קמזון; לחן: יידידיה אדמון
32	ויסעו כל עדת בני ישראל	שמות טז 1-4
32	ויבכו גם בני ישראל	במדבר יא 4-6, 16, 18-20
33	וידבר ה' אל משה לאמור	במדבר יג 1-2, 17-18
33	וישובו מתור הארץ	במדבר יג 25, 27-28, 32
33	ויהס כלב את העם	במדבר יג 30
34	וידבר ה' אל משה ואל אהרון	במדבר יד 26-27, 34
34	ויאמר ה' אל יהושע	יהושע ה 9-12
35	בשאלת צידוק הציונות	על-פי עמוס עוז, "ארץ מולדת", בתוך "באור התכלת העזה"
35	הנה ימים באים	עמוס ט 13-15
36	פה בארץ חמדת אבות	מילים: ישראל דושמן; לחן: לא ידוע
36	ארץ ישראל שלי יפה וגם פורחת	מילים ולחן: דתיה בן-דור
37	בכל דור ודור	ההגדה המסורתית, על-פי המשנה, פסחים י, ה
38	רבן גמליאל היה אומר	ההגדה המסורתית, על-פי המשנה, פסחים י, ה
39	כן עשה הלל	ההגדה המסורתית, על-פי ירושלמי, חלה ב, ע"ב
39	אין מפטירין	משנה פסחים י, ח
40	ואכלת ושבעת	דברים ח 10
40	אחר בא הפלא הגדול	זאב (אהרון זאב), קטע מהשיר 'אלואה', מתוך "פריחי בר"
41	מעין ברכת הארץ	ברל כצנלסון, 'דרכי לארץ', מתוך כל כתביו
41	ר' מגדל שאל את חברו	אגדה חסידיית, בתוך "אור הגנוז" למרדכי מרטיץ בובר
42	הללויה	מילים: יענקליה גלפז; לחן: מני גל
43	אני רוצה תמיד עינים	נתן זך, מתוך "כל החלב והדבש"
43	עבר חסד אל בארץ	חיים נחמן ביאליק, מתוך 'קומי צאי'
44	איך יודעים שבא אביב	מלים ולחן: דתיה בן-דור
44	כתנות פסים	משה אבן-עזרא
45	קומי צאי	מלים: חיים נחמן ביאליק; לחן: נעמי שמר
46	עכשיו, כשהמים לוחצים בעוז	יהודה עמיחי
46	מה יפית האביב	מלים: יוסף אחאי; לחן: יוהן אברהם פטר שולץ
47	ריח תפוח ואודם שני	מילים: יורם טהרלב; לחן: נחום הימן
47	אנה הלך דודך	שיר השירים ו 1-2
48	אני מאמין	שאול טשרניחובסקי
48	אביב	רחל
49	שיר שמח	מלים: יעקב אורלנד; לחן: מרדכי זעירא
49	מישהי צוחקת בקול רם	תרצה אתר
50	יש לי חג	מלים ולחן: נעמי שמר
50	ברוכים אתם לה'	תהילים קטו 15-18
51	עושה שלום במרומינו	מילים: מן התפילה; לחן: נורית הירש
51	והיה מעשה הצדקה שלום	ישעיהו לב 17
52	חסל סידור פסח	ההגדה המסורתית, על-פי רבי יוסף טוב עלם
53	אחד מי יודע	ההגדה המסורתית
54	חד-גדיא (קנה אבינו)	מלים: איציק מאנגר; תרגום: יעקב שבתאי
55	חד-גדיא (האזינו חבריא)	מלים: בנימין כספי; לחן: נחום נרדי

הגדה זו נוצרה מתוך המסורת של חג הפסח, כפי שהתגבשה בקיבוץ תמוז במהלך כעשרים שנים וערבי פסחים לרוב. היא משקפת מאמץ מודע של קהילה יהודית חילונית להיות מחד חלק מכלל ישראל, ומאידך – לתת בטקסי חגיה ביטוי לאופיה הייחודי: ליצירה תמוזית, לאמונות ודעות תמוזיות ולמסר חינוכי תמוזי. ההגדה של פסח מזמנת לחגוג את חג הפסח לא כארוע היסטורי שהיה וחלף, אלא כמעשה חוזר ונשנה שכוונו יפה לכל דור: בכל דור ודור חייב אדם למצוא בעולמו את בית העבדים, את הארץ המובטחת, את אפשרויות הגאולה ואת מעשה השחרור. ההגדה של פסח היא הטקסט שדרכו אנו מקיימים את מצוות "והגדת לבנך ולבתך", ולא פחות מכך גם "והגדת לעצמך", "והגדתם זה לזה".

ביסודה של הגדה זו עומדים ארבעה מקורות עיקריים. ראשית, "סדר הפסח" המשנאי, כפי שעוצב בעם ישראל בדורות הראשונים שלאחר החורבן, ומופיע במשנה במסכת פסחים, טקס שעיקרו מדרש על פסוקי "ארמי אובד אבי". שנית, "ההגדה של פסח", שהתגבשה בתהליך היסטורי ארוך, מאז ימי האמוראים ועד לדורות האחרונים ("ההגדה המסורתית"). שלישית, הגדות של פסח שעוצבו בתנועה הקיבוצית מאז ראשיתה, ובפרט הגדת התק"ם שערך אריה בן גוריון בשנת 1985. הגדה זו היא ששימשה כבסיס בליל-הסדר של קיבוץ תמוז, כשאנו מוסיפים לה וגורעים ממנה מדי שנה. רביעית, היצירה התמוזית המקורית – תוספות להגדה של פסח שנוסו, תוקנו, נדחו ונתקבלו משנה לשנה בליל הסדר התמוזי.

המבנה של הגדה זו שומר על הסדר של ההגדה המסורתית ("קדש ורחץ כרפס יחץ..."). פרק המגיד, שהוא עיקרה של ההגדה, בנוי (כמצווה במשנה, מסכת פסחים) כמדרש על הפסוקים מספר דברים, מ"ארמי אובד אבי" ועד "ארץ זבת חלב ודבש" (דברים כו 5-9). המדרש, בהגדה זו, נסמך בעיקרו על סיפור יציאת מצרים, כפי שהוא מופיע במקרא (בעיקר בספר שמות). בכך הולכת הגדה זו בעקבות ההגדות הקיבוציות, אשר ניסו לתקן את התפיסה הגלותית אשר דחקה את סיפור יציאת מצרים אל מחוץ לנוסח ההגדה המסורתית. בצד הסיפור המקראי, ולעיתים במקומו, מופיעים כאן מקורות נוספים, עתיקים כחדשים.

ההגדות הקיבוציות הפכו את חגיגת האביב והבשלת התבואה לחלק מרכזי מליל הסדר ומן ההגדה של פסח, בדרך כלל בפתיחתן. גם כאן לא נפקד מקומו של פרק האביב, אולם בחרנו לחתום בו את ההגדה. התחדשות הטבע והבשלת היבולים הם מן הדברים שאנו גומרים עליהם את ההלל בחלקו האחרון של ליל הסדר.

יחד עם זאת, ההגדה התמוזית היא רק הטקסט המרכזי הנקרא בערב זה. אין היא גמורה וחתומה, אלא משאירה חללים רבים לחידוש וליצירה, המתמלאים בכל ליל סדר – קצתם בקטעים מוכרים וקבועים, קצתם בחידושים המשתנים מדי שנה, וקצתם בדברים שמסגרתם קבועה ותוכנם משתנה. מבין האחרונים נזכיר רק שניים, שאינם רשומים בהגדה, אך להם מקום מרכזי בליל הסדר התמוזי: האחד – כל אחת מארבע הכוסות מוקדשת לנושא מסוים, ואחד המסובים (מקרב חברי הקיבוץ או מבין אורחיהם) מכין ברכה בנושא זה וקורא אותה בסדר, לפני שתיית הכוס. השני – ארבעה מילדי תמוז מתבקשים להכין לליל הסדר שאלה הקשורה בחג ומעסיקה אותם, ולהפנות אותה לאחד החברים. ארבע הקושיות האישיות הללו, והתשובות עליהן, משובצות במהלך הסדר במקומות המתאימים להם על-פי נושאייהן.

אין הגדה זו בבחינת רישום מדויק של ליל הסדר התמוזי, אלא היא שלד של גוף חי, משתנה ומתפתח, של ליל הסדר בקהילה שיתופית מודרנית, יהודית וחילונית, במדינת ישראל של ימינו.

קיבוץ תמוז, ה'תשסה